

EXAMENSARBETE

Hösten 2005

Lärarytbildningen

Barn med koncentrationssvårigheter

En kvalitativ studie om arbets- och förhållningssättets
betydelse

Författare

Erika Johansson

Jennie Lindahl

Handledare

Daniel Östlund

www.hkr.se

Barn med koncentrationssvårigheter

En kvalitativ studie om arbets- och förhållningssättets betydelse

Abstract

Skolans styrdokument talar idag om vilka skyldigheter förskolan och skolan har gentemot barn i behov av särskilt stöd. De båda pedagogiska verksamheterna skall förmedla människors lika värde och skall anpassas till varje barns behov och förutsättningar. Syftet med uppsatsen är att genom intervjuer med pedagoger belysa hur de tänker kring sitt didaktiska och pedagogiska arbets- och förhållningssätt kan inverka på barn med koncentrationssvårigheter.

I litteraturdelen tas relationen mellan individ och miljö upp. I undersökningen beskrivs skilda uppfattningar om bakomliggande orsaker till att ett barn har koncentrationssvårigheter. Här lyfts även olika perspektivs eventuella påverkan fram.

Metodvalet är en kvalitativ undersökning med personliga intervjuer. Urvalet består av sex pedagoger som arbetar i förskola och skola. Samtliga intervjupersoner påverkar direkt eller indirekt barnets skolsituation genom sin yrkestillhörighet.

Studien visar att pedagogerna är medvetna om sitt arbets- och förhållningssätt och att det kan ha betydelse för utvecklingen hos barn med koncentrationssvårigheter. Resultatet visar på olika arbets- och förhållningssätt som kan underlätta i arbetet med barn som har koncentrationssvårigheter.

Ämnesord: arbetssätt, barn, förhållningssätt, koncentrationssvårigheter, olika perspektiv, skola

Innehåll

Förord	5
1 Inledning	6
1.1 Syfte.....	7
1.2 Uppsatsens fortsatta upplägg.....	7
2 Litteratur	8
2.1 En skola för alla.....	8
2.2 Forskningsteorier om bakomliggande orsaker till koncentrationssvårigheter.....	9
2.2.1 Det moderna samhällets påverkan.....	11
2.2.2 Uppväxtmiljöns betydelse.....	12
2.3 Olika typer av koncentrationssvårigheter och pedagogens roll.....	13
2.4 Svåra situationer under en skoldag.....	15
2.5 Didaktiska och pedagogiska förhållnings- och arbetsätt som kan underlätta vardagen för barn och personal.....	17
2.6 Teoretisk precisering.....	20
3 Empirisk del	23
3.1 Metodiska överväganden.....	23
3.2 Urval och avgränsningar.....	24
3.2.1 Genomförande.....	24
3.3.2 Etiska övervägande.....	25
3.3 Resultat och analys av intervjuerna.....	25
3.4 Pedagogrollen och uppdraget.....	26
3.4.1 Arbetsätt i fokus.....	26
3.4.2 Förhållningssätt i fokus.....	27
3.5 Olika faktorer som påverkar barns koncentrationssvårigheter.....	29
3.5.1 Skolans miljö.....	29
3.5.2 Uppväxtmiljöns betydelse – ärftliga faktorer.....	30
3.6 Barnet i fokus.....	31
3.6.1 Olika svårigheter.....	31
3.7 Slutsatser.....	32

4 Diskussion.....	34
4.1 Faktorer som påverkar barn med koncentrationssvårigheter.....	34
4.1.1 Uppväxtmiljöns betydelse – ärftliga faktorer.....	34
4.2 Barnet i fokus.....	36
4.2.1 Olika svårigheter.....	36
4.3 Pedagogrollen och uppdraget.....	38
4.3.1 Arbetsätt i fokus.....	38
4.3.2 Förhållningssätt i fokus.....	39
4.4 Sammanfattande slutsatser.....	40
4.5 Studiens kvaliteter och svagheter.....	40
4.6 Förslag på fortsatt forskning.....	41
5 Sammanfattning.....	42
Referenslista.....	44
Bilagor.....	46

Förord

Vi är två blivande pedagoger i förskolan som har läst en specialisering med specialpedagogisk inriktning. Under den kursen blev vi särskilt intresserade av barn med koncentrationssvårigheter. Vi har under vår verksamhetsförlagda utbildning stött på barn med denna problematik och sett hur de bemöts på olika sätt i den pedagogiska verksamheten i skolan. Det finns, enligt oss författare, många komplicerande faktorer i miljön runt ett barn som kan påverka om barnet får koncentrationssvårigheter eller ej och hur koncentrationssvårigheterna i så fall tar sig uttryck. Vi har stött på pedagoger som gett uttryck för att barngrupperna idag har blivit för stora. Även vi författare upplever att det ibland inte finns tillräckligt med personal för att bemöta varje barn utifrån deras egna förutsättningar. En annan aspekt kan även vara det som Maltèn (1991) tar upp att det kan vara skolmiljön i sig som är orsaken till barnets problem. Brodin och Lindstrand (2004) skriver att barns möjlighet till utveckling även kan påverkas av det som händer ute i samhället. Vi kan i Lpfö 98 (1998) läsa att i uppdraget som pedagog i förskolan ingår det att pedagogerna skall kunna anpassa den pedagogiska verksamheten till alla barn. De barn som varaktigt eller tillfälligt är i behov av mer stöd än andra barn skall få det. Stödet skall vara utformat med hänsyn till barnets egna behov och förutsättningar. I dagens samhälle, när kommunerna gör stora nedskärningar, kan det bli skolans resurser som det skärs ner i och detta tror vi sin tur kan påverka barn med svårigheter.

1 Inledning

Det har väckts många tankar och funderingar hos oss huruvida barn med koncentrationssvårigheter påverkas av pedagogernas arbetsmetoder eller ej. Vi har under vår verksamhetsförslagda utbildning uppmärksammat att pedagogerna ibland har svårt att räkna till för enskilda barns behov. Vi upplever att barngrupperna på många håll blir större och större, men det är inte alltid det anställs fler pedagoger. En av våra erfarenheter är att barn som är i behov av särskilt stöd inte alltid får detta. Vi tror att skolan inte alltid kan erbjuda individuellt stöd, till exempel extra vuxenstöd, på grund av att pedagogerna inte alltid räcker till. Som vi tidigare nämnt tror vi att den ekonomiska situation som idag råder i många kommuner kan påverka hur pedagogerna i skolan kan tillgodose varje barns behov. Vi vill med vår studie få fram ny kunskap om hur pedagogerna uppfattar betydelsen av det egna arbets- och förhållningssättet. Som blivande pedagoger är våra kunskaper om hur barn med koncentrationssvårigheter påverkas av vårt arbets- och förhållningssätt begränsade.

”Förskolan och skolan har ett ansvar för att skapa en vardagssituation som ger barn chans att utvecklas utifrån sina egna förutsättningar så att deras positiva sidor får möjlighet att komma till uttryck” (Kadesjö, 2001, s. 15).

Att detta också är vårt yrkesansvar får vi belägg för då vi läser i Skollagens 2 a kapitel för förskoleverksamhet och skolbarnomsorg. Där står det att skolbarnomsorgen och förskoleverksamheten skall utformas utifrån varje barns behov. Barn som av olika skäl behöver särskilt stöd i sin utveckling ska få den hjälp som deras speciella behov kräver. För att kunna efterfölja denna lag känner vi att vi behöver öka vår kunskap och förståelse för hur dessa barn påverkas av vårt förhållnings- och arbetssätt.

Vad innebär det att kunna koncentrera sig? Kadesjö (2001) säger att vara koncentrerad innebär att människan söker så mycket information och så många aspekter som möjligt av en uppgift. Detta gör man med sina sinnen, t.ex. syn, hörsel och känsel. Ett barn med perceptionssvårigheter kan ha en nedsatt förmåga med att registrera och tolka sinnesintryck. För att kunna vara koncentrerad är det även viktigt att kunna utesluta ovidkommande stimuli. Får barnet en uppgift skall det kunna komma igång med den, hålla fast vid den samt kunna avsluta uppgiften. Orsakerna till koncentrationssvårigheter kan vara många och skiftande. Det kan till exempel vara påfrestningar på fostret under förlossningen som senare i livet kan visa

sig genom att barnet får koncentrationssvårigheter. Det finns forskare som hävdar att det kan vara genetiskt betingat. Det finns även andra forskare som hävdar att miljön omkring barnet, så som hem och skola och de olika situationer som barnet hamnar i, kan påverka om barnet får några svårigheter eller ej. Det är ofta en sammansättning av olika faktorer som bidrar till att barnet får koncentrationssvårigheter. De vuxnas bemötande och förhållningssätt kan vara av stor betydelse då barn kan behöva mycket hjälp med att kunna styra och överblicka sin vardag.

I vår studie kommer fokus att ligga på hur pedagogerna själva uppfattar att de med sitt didaktiska och pedagogiska arbets- och förhållningssätt kan påverka barn med koncentrationssvårigheter. Vi har valt att i vår litteraturgenomgång enbart använda oss av benämningen skola som en beskrivning av både förskola och skola för att denna sammanslagna benämning av förskola/skola även har gjorts i en del av den litteratur som vi har läst. Vi hoppas att vi med detta kommer att underlätta läsningen för er.

1.1 Syfte

Syftet med föreliggande uppsats är att belysa hur pedagoger uppfattar att deras didaktiska och pedagogiska arbets- och förhållningssätt kan inverka på barn med koncentrationssvårigheter.

1.2 Uppsatsens fortsatta upplägg

I kapitel två redogör vi för olika perspektiv som kan påverka lärandet och vad en skola för alla innebär. Kapitlet avslutas med en teoretisk precisering. I kapitel tre presenterar vi en beskrivning och motivering till vårt val av metod. Här lyfts även etiska aspekter fram samt hur vårt studiematerial bearbetats och analyserats. I kapitel fyra diskuteras de resultat som erhållits i förhållande till de teoretiska utgångspunkter som vi redogjort för i kapitel två. Vi tar även upp studiens kvaliteter och svagheter samt förslag på fortsatt forskning. I kapitel fem gör vi en sammanfattning av vår studie.

2 Litteratur

I vårt arbete med att söka efter litteratur upptäckte vi att det finns mycket litteratur om hur koncentrationssvårigheter kan gestalta sig, men ingenting om hur pedagogerna själva kan uppfatta vikten av sitt arbets- och förhållningssätt. Däremot har vi funnit litteratur där författare beskriver vilka arbets- och förhållningssätt som kan gynna barn med koncentrationssvårigheter. ”Barn med koncentrationssvårigheter” av Kadesjö (2001) är en bok som vi har använt oss mycket av. Han tar upp viss gällande forskning och beskriver den problematik som kan finnas kring barn med koncentrationssvårigheter. Vi tar även upp forskarna Gillberg och Kärve för att belysa så olika perspektiv som möjligt.

2.1 En skola för alla

I Lpfö 98 (1998) och Lpo 94 (1998) finns strävansmål och kunskapsmål där det framgår vilka skyldigheter skolan har gentemot barn i behov av särskilt stöd. I skolan skall det enskilda barnets välbefinnande, trygghet, utveckling och lärande vara i fokus. De båda pedagogiska verksamheterna skall förmedla människors lika värde och skall anpassas till varje barns behov och förutsättningar. Ahlberg (1999) skriver att den integrerade undervisningen ännu inte har någon fast förankring eftersom ett barn i behov av särskilt stöd fortfarande skiljs från den övriga gruppen. Istället för att verka för en inkluderande undervisning kan den specialpedagogiska undervisningen få motsatt effekt. Det medför att en skola för alla, där samtliga barn är inkluderade och är en del av gemenskapen motarbetas. Enligt Lpo 94 (1998) skall skolan präglas av omsorg om individen, generositet och omtanke, därför bör ett barn som av någon anledning inte uppnår kunskapsmålen erbjudas hjälp av skolan, men det är inte alla skolor som lyckas med det idag.

”Varje elev har rätt att i skolan få utvecklas, känna växandets glädje och få erfara den tillfredsställelse som det ger att göra framsteg och övervinna svårigheter” (Skolverket, 1998, s. 9).

Enligt Ahlberg (2001) kan samspelet mellan skolans organisation och verksamhet och det enskilda barnet göra att uppmärksamhet riktas både mot skolans organisation och sociala praktik och det enskilda barnets lärande. Det är viktigt att försöka se barnets svårigheter både

i förhållande till hela skolans verksamhet och till de specifika situationer där barnet kan ha svårigheter. Det är inte enbart pedagogen som skall ha didaktisk kunskap för att möta ett barns behov. Det kräver även att den enskilda skolan har en ledningsstruktur som fungerar och ett bra samarbete mellan rektor, arbetslag, pedagoger, barn och övrig personal. I Lpfö 98 står det att:

”Vid övergången till nya verksamheter skall särskild uppmärksamhet ägnas de barn som behöver särskilt stöd”
(Skolverket, 1998, s. 16).

Ahlberg (2001) menar att samhället, i betydelsen staten, har det övergripande ansvar för skolan enligt de lagar och förordningar som finns. Ansvaret för att driva och organisera skolorna ligger på kommunerna och eftersom åsikterna om hur en skola skall organiseras kan skilja från kommun till kommun bidrar det till att det kan förekomma variationer mellan verksamheterna att möta barn i behov av särskilt stöd. Skolledare är ibland överbelastade med arbete och kan därför inte ta på sig rollen som pedagogisk ledare fullt ut och dessutom saknar många skolor specialpedagoger. Det är både ekonomiska resurser och elevers skilda förutsättningar att lära som är i fokus. Det är enligt Lpfö 98 (1998) arbetslaget som ansvarar för att varje barn får uppleva sitt egen värde och att barnet får sina behov respekterade och tillgodosedda. Lpfö 98 (1998) och Lpo 94 (1998) tar upp att särskild hänsyn skall tas till barn med olika svårigheter och deras möjligheter till utveckling. Ahlberg (2001) menar att arbetssätt och arbetsformer inte alltid anpassas till varje enskilt barns lärande och för att kunna möta alla barns behov är det viktigt att pedagogerna får möjlighet till kompetensutveckling inom detta område.

2.2 Forskningsteorier om bakomliggande orsaker till koncentrationssvårigheter

Efter att ha läst mycket litteratur om vad som orsakar koncentrationssvårigheter kan vi se att dagens forskare, till exempel Gillberg och Ekman (1997), menar att det inte finns enbart en förklaring till varför ett barn har koncentrationssvårigheter. Det finns många möjliga orsaker som också kan påverka varandra ömsesidigt.

Gillberg och Ekman (1997) skriver i en artikel i Dagens Nyheter att barn med neuropsykiatriska tillstånd kan ha stora svårigheter med koncentrationen. De menar att

orsakerna till detta är ärftligt betingade eller uppstår de till följd av skador i nervsystemet. Dessa skador kan uppkomma under fostertiden eller under de första levnadsåren. Kärvfe (2000) anser att de teorier som säger att det finns orsakssamband mellan hjärndysfunktionsteorin och ett barns beteende t ex koncentrationssvårigheter är tillkomna på lösa grunder. De forskare som förespråkar teorin om en hjärndysfunktion som orsak till vissa barns svårigheter också måste kunna påvisa att psykologiska och sociala faktorer inte kan vara orsaken till barnets svårigheter. Detta är enligt Kärvfe (2000) inte gjort. I de undersökningar som har gjorts av Gillberg, professor i barn- och ungdomspsykiatri, har data om psykosocialt ursprung knappt ens diskuterat och ibland inte ens förklarats enligt Kärvfe (2000).

Olika påfrestningar på fostret eller på det nyfödda barnet under förlossningen kan ge koncentrationssvårigheter hos barnet. Mamman kan ha haft någon infektion, barnet kan vara för tidigt fött eller ha varit utsatt för syrebrist. Dessa påfrestningar orsakar inte alltid problem och de inte kan ses som enda förklaringen. Det anses idag troligt att primära koncentrationssvårigheter har en biologisk bakgrund och det är ganska vanligt att dessa svårigheter finns även hos släktingar så som syskon, föräldrar eller andra nära släktingar (Kadesjö, 2001). En som inte alls håller med om dessa teorier är Kärvfe (2000) som säger att forskarna inte kan veta om svårigheterna är biologiska, eftersom det inte har gjorts några undersökningar som tar sociala orsaker med i beräkningarna.

En gemensam nämnare hos barn med primära koncentrationssvårigheter kan vara att de har någon typ av biokemisk avvikelse i hjärnan som gör att de har en sämre funktion av olika transmittorsubstanser (de ämnen som överför impulser mellan nervcellerna i hjärnan). Detta leder till att barnet kan få svårigheter med att t ex bromsa sitt handlande och att upprätthålla sin uppmärksamhet. Tidigare teorier ansåg att barnets hyperaktivitet skulle kunna vara en följd av en inre oro orsakad av en skada i hjärnan. Det ansågs även kunna vara en följd av lättstördhet eller en oförmåga att filtrera bort störande stimuli (Kadesjö, 2001).

Cederblad (2001) tar upp en annan synvinkel då hon skriver att hyperaktivitet delvis kan vara genetiskt. Bristen på uppmärksamhet och koncentrationsförmåga är det allvarligaste problemet för barnet. Kadesjö (2001) tar även upp Russel Barkleys teorier om att impulsiviteten och överaktiviteten hos dessa barn är en bristande förmåga att hämma impulsen till handling. Detta innebär för barnet att det inte kan fördröja eller avbryta den reaktion som det direkt är berett till när det registrerar något även om barnet märker att det är

på väg att bli fel. Andra förklaringar är att barnets problem ligger i en oförmåga att anpassa sitt beteende och sin aktivitetsnivå till den sociala situationen eller till vad som krävs för att lösa en uppgift. Detta medför att barnet har svårt att hitta rätt tempo, låta bli att handla och det i en del situationer har svårt att bromsa sig. Det medför att barnet blir överdrivet aktivt men barnet kan också bli för passivt. En annan förklaring kan vara att den motoriska överaktiviteten som finns hos en del barn, är barnets omedvetna sätt att skaffa sig nya intryck.

Kadesjö (2001) tar även upp den amerikanske psykologen Thomas Browns teorier när det gäller uppmärksamhetssvårigheter hos barn, som innebär att svårigheterna hos barn där uppmärksamhetsproblemet dominerar kan förklaras av brister i deras arbetsminne. Barnet kan tappa det som det egentligen skulle arbeta med och andra saker omkring blir mer viktiga. Det kan ha svårt för att mobilisera den energi som behövs för att komma ihåg vad det höll på med och kan därför inte återuppta arbetet.

Till skillnad från den amerikanske forskaren Thomas Brown anser den holländske forskaren Kinsbourne, enligt Kadesjö (2001), att beteendet hos barn med koncentrationssvårigheter kan bero på en sen mognad av barnets hjärna. Kinsbourne menar att dessa barns typiska drag ofta finns hos normala yngre barn. Barn med koncentrationssvårigheter kan även visa tecken på sen neurologisk utveckling t ex språk och motorik och tillsammans med den sena mognaden av hjärnan. Detta tycker Kadesjö (2001) är en rimlig teori. Grundläggande svårigheterna hos dessa barn kan stanna kvar ända upp till vuxen ålder. Detta faktum motsäger att det hos dessa barn enbart skulle handla om en senare utveckling av deras hjärna.

2.2.1 Det moderna samhällets påverkan

Brodin och Lindstrand (2004) skriver att det som händer ute i samhället kan komma att påverka barnets möjligheter till utveckling. De refererar till Oliver som säger att funktionsnedsättning kan vara en social konstruktion och det är i gapet mellan samhällets kravnivå och individens förutsättningar som ett handikapp kan uppstå. Vidare menar de att orsakerna till att ett barn har skolproblem kan finnas på många ställen i barnets livsmiljö. De menar att den avlägsna och den nära miljön integrerar och kan hänga samman med varandra. Det synsätt som präglar samhället är det som kan påverka hur barn med koncentrationssvårigheter bemöts i skolan. Författarna menar även att detta synsätt inte ger utrymme till någon större påverkan från barnets sida. Stora barngrupper och nedskärningar kan enligt dem vara en bidragande orsak till att situationen i skolan blir ohållbar. De säger att

i dagens samhälle kan en diagnos vara lika med rätt till pengar, som i sin tur leder till att barnet kan få det stöd som det är berättigat till.

Barn och ungdomar bombarderas idag, enligt Kadesjö (2001), med intryck och nya impulser. I skolan möter barnet massor av olika människor, i olika grupper och de hamnar i olika miljöer under en dag och en mängd av dessa barn klarar inte av att ta tillvara på det som bjuds. Skolan riskerar på så sätt att istället få en ny ojämnlighet mellan de som kan utnyttja allt detta och de som inte kan det. Istället för att barnet skall ha krav på sig att utveckla vissa kompetenser i skolan menar Atterström och Persson (2000) att denna verksamhet istället borde försöka ta hänsyn till den kompetens som barnet kan utveckla. Maltén (1991) anser att det kan vara skolmiljön i sig som är orsaken till att ett barn har svårigheter. Sådana orsaker kan till exempel vara bristande individualisering eller metodisk ofullkomlighet. När det gäller barn med DAMP hävdar Kärve (2000) att skolmiljön aldrig har diskuterats som en möjlig orsak till barnets skolproblem. Alla problem tillskrivs barnets möjliga hjärndysfunktion, en defekt som enligt författaren inte är preciserad eller bevisad.

2.2.2 Uppväxtmiljöns betydelse

Kadesjö (2001) skriver att det inte är ovanligt att barn med primära koncentrationssvårigheter även kan ha en uppväxtsituation som är påfrestande för dem rent psykiskt. Förhållandet i uppväxtmiljön är nödvändigtvis inte orsaken till koncentrationssvårigheterna men det kan ha en avgörande betydelse för hur svår och sammansatt problematiken är. Hellström (1993) är inne på samma linje och menar att hemmiljön kan ha betydelse för den problematik som barn med koncentrationssvårigheter kan ha. Om barnet har en påfrestande livssituation, emotionellt och socialt, kan detta visa sig med att barnet får koncentrationssvårigheter. Kärve (2000) bekräftar också detta när hon i sin bok tar upp den finländske forskaren Seija Sandbergs undersökning. Denna undersökning påvisade att hyperaktiva barn ofta levde i en hemmiljö där ibland båda föräldrarna visade brist på värme och det förkom ofta öppen kritik

Om ett barn växer upp i en otrygg miljö utan struktur och tydlighet får de inte alltid lära sig hur de skall bete sig i sociala sammanhang. Ett sådant barn kan ibland upplevas ha koncentrationssvårigheter på en rörig skola. Flera undersökningar visar att relationen mellan föräldrar och barn med koncentrationssvårigheter ofta kan ha många negativa inslag. Flera utländska och svenska studier visar att om barnet har fått hjälp med sina problem har dess uttalade symtom försvunnit. Samtidigt har det destruktiva och negativa samspelet mellan

föräldrarna och barn avtagit. Studierna visar även att negativa föräldrareaktioner ibland kan förstärka problematiken hos barn med koncentrationssvårigheter. Ett barn som är trotsigt, svårt att styra och som ofta får utbrott och beter sig aggressivt, kan ibland tvinga föräldrarna att finna sig i sina egna utspel. Föräldrarna ger ibland upp sin gränssättning, kanske av rädsla för att utlösa ett utbrott hos barnet. Om föräldrarna accepterar barnets trots och motstånd mot kravfyllda situationer kan barnet lyckas med sitt uppsåt, att slippa kravsituationen. På detta sätt kan det trotsiga beteendet ge barnet fördelar (Kadesjö, 2001).

2.3 Olika typer av koncentrationssvårigheter och pedagogens roll

Enligt Kadesjö (2001) är det numera inte ovanligt med pedagoger som säger att barn har svårt för att koncentrera sig. Det är ett vardagligt uttryck som passar för många olika beteende, men det beskriver inte själva problemet i sig. Det finns många olika typer av koncentrationssvårigheter, primära, sekundära och situationsbundna, och om ett barn har svårigheter som visar sig i de allra flesta situationer som barnet befinner sig i kan barnet ha stora och varaktiga koncentrationssvårigheter, så kallade primära koncentrationssvårigheter. Det kan då vara ett återkommande problem både för barnet, föräldrarna och för de pedagoger som barnet möter. Om ett barn har primära koncentrationssvårigheter innebär det enligt Kadesjö (2001) att det är ett biologiskt betingat tillstånd. Med det menas att det kan vara medfödda eller tidigt förvärvade brister i hjärnans funktion. Hellström (1993) beskriver samma svårigheter med att det är något som barnet har med sig i sin biologiska utrustning och som kan påverka hur hjärnan fungerar.

Att ha primära koncentrationssvårigheter innebär att barnet kan ha svårt för att rikta sin uppmärksamhet på en bestämd uppgift. Följden av detta blir att barnet ibland har svårt för att sälla bort de intryck som inte har någon betydelse i sammanhanget (Kadesjö, 2001). Dessa intryck kan vi vuxna enligt Sjödin (2000) hjälpa barnet att sälla bort genom att försöka minska de olika störningsmoment som kan finnas i barnets omgivning. Detta bekräftas av Hellström (1993) som menar att barn med koncentrationssvårigheter kan ha svårt för att hålla kvar uppmärksamheten tills uppgiften är slutförd. Sjödin (2000) anser att för att hjälpa barnet att slutföra en uppgift behöver vi vuxna försöka ge barnet erfarenheter av att en uppgift alltid skall göras färdig. Om intresset och nyfikenheten för uppgiften väcks blir det en bra hjälp för barnet att försöka behålla koncentrationen på uppgiften och att försöka slutföra den. Kadesjö

(2001) menar att när barnet har lyckats med det som det från början tyckte var för svårt och motigt kan det ha fått en bra erfarenhet som kan stärka dess självförtroende.

Kadesjö (2001) skriver att svårigheterna även kan vara en reaktion hos barnet på den miljö som barnet lever i. Då kallas det för sekundära koncentrationssvårigheter. Cederblad (2001) menar att det framför allt är förhållandena inom familjen som kan spela en viktig roll om barnet visar något symptom eller ej. Även Maltén (1991) menar att om barnet inte får sina grundläggande behov tillfredsställda hemma så kan detta visa sig som koncentrationssvårigheter hos barnet.

Asmervik, Ogden och Rygvold (2001) menar att det är viktigt att komma ihåg att barn med koncentrationssvårigheter många gånger kan bete sig annorlunda i olika situationer. Detta innebär enligt Kadesjö (2001) att barnet kan ha koncentrationssvårigheter enbart i vissa situationer eller under vissa förhållanden. Asmervik och Ogden m.fl. (2001) skriver även att barnets beteende kan vara beroende av hur personer i omgivningen väljer att hantera de eventuella problem som kan uppstå och även hur barnets omgivning ser ut. Sjödin (2000) skriver att det är viktigt att pedagogerna i verksamheterna försöker förstärka, belöna och berömma barnet när det ändrar sitt beteende till det bättre. Barnet kan på detta sätt lättare få chans att lyckas. Deras beteende kan också te sig olika i olika gruppkonstellationer. I klassen är deras beteende kanske inte likadant som hemma. Beteendestörningar anses ibland kunna bero på någon egenskap hos barnet själv, men många gånger kan det vara att problemen blir en följd av samspelet med andra. Även om beteendet kan påverkas av barnets biologiska förutsättningar och erfarenheter som det har med sig, kan även kontakten och samspelet med andra i nuet en avgörande roll. Kadesjö (2001) menar att det t.ex. kan vara ett barn med motoriska – eller perceptuella svårigheter. Dessa barn kan ha svårigheter med att tolka och samordna sinnesintryck. Detta innebär att de ibland får problem med att snabbt uppfatta och förstå en uppgift och även att barnet kan verka vara okoncentrerat och splittrat.

2.4 Svåra situationer under en skoldag

Svårigheter med koncentrationen kan påverka hela vardagen för ett barn. Det är inte ovanligt att det kan bli problem i kommunikationen och relationen med andra människor. Detta eftersom barnet kanske inte alltid lyssnar på tilltal. De menar även att barnet kan ha svårt för

att i, till exempel en lek, upprätthålla uppmärksamheten. Barnet påverkas lätt av yttre stimuli som kan få barnet att tappa koncentrationen (Brodin och Lindstrand, 2004).

Piltz-Maliks och Sjögren Olsson (1998) menar att vuxna har ett ansvar och en stor betydelse för barnets utveckling av empatisk och social förmåga, men de menar också att barngruppens förutsättningar kan spela in. Vidare anser de att om det finns goda förutsättningar i gruppen kan den komma att bli en viktig resurs för barnet. I en grupp får barnet lära sig att kommunicera med andra människor. Kadesjö (2001) säger att om ett barn har stora koncentrationssvårigheter skapar barnet ofta oro i gruppen och på detta sätt saboterar samlingen. Detta menar Cederblad (2001) kan bero på att ett barn med koncentrationssvårigheter ibland har svårt för att fullfölja en aktivitet som tar en viss tid. Kadesjö (2001) skriver även att deras problem kan bli mer synliga när de är tillsammans med andra barn i en grupp. För att inte göra barnets beteende mer utmärkande kan en lösning vara att låta barnet vara med så mycket som möjligt på sina egna villkor och inte ge det för mycket uppmärksamhet. Samtidigt menar Gillberg och Ekman (1997) att eftersom ett barn med koncentrationssvårigheter kan ha svårt med det sociala samspelet är det viktigt att de får träna på detta. Piltz-Maliks och Sjögren Olsson (1998) tar upp samma problematik när de skriver att barn med dessa svårigheter ofta har svårt att förstå den sociala koden. De menar att dessa svårigheter medför att barnet kan ha svårt för att komma in i en grupp eftersom det antingen kan ha ett passivt beteende eller slår sig in i leken och tar över den helt och hållet. Detta beteende kan uppfattas som störande av de andra barnen i gruppen och de kan då stöta ut barnet.

Asmervik och Ogden m.fl (2001) säger att samspelet med ett barn som har koncentrationssvårigheter kan vara svårt både för kamrater och pedagoger. Det beror på att ett barn med koncentrationssvårigheter lätt kan skapa en irritation och därför kanske blir avvisade av sina kamrater. Det är enligt Piltz-Maliks och Sjögren Olsson (1998) viktigt att ett barn med denna problematik får möjlighet att utveckla empati och social förmåga. De menar att barnet genom vänskapsrelationer med andra barn får tillfälle till inläring av sociala färdigheter och emotionell förmåga. De hävdar att utan emotionell förmåga kan barnet ha svårt för att kontrollera impulser och att styra sitt humör. När ett barn med koncentrationssvårigheter leker kan det enligt Kadesjö (2001) behöva hjälp så att det inte fastnar i en lek som inte är utvecklande. Barnet kan vara i behov av en vuxen som kan väcka dess nyfikenhet, bromsa det ibland eller på andra sätt styra leken. Även när barnet springer

runt och busar eller sitter själv i sandlådan och gräver kan man som vuxen tycka att barnet ser ut till att ha jätteroligt. Denna typ av lek är inte utvecklande för barnet och författaren menar att den inte innehåller vare sig samspel eller kreativitet.

Kadesjö (2001) menar att nya situationer skapar en osäkerhet hos barn med koncentrationssvårigheter. Det är svårt för dem att tänka sig in i kommande situationer och vilken deras roll är och hur de skall handla i den. Om barnet känner osäkerhet inför nya situationer kan det reagera med motstånd eller total impulsivitet. Om detta händer är det inte säkert att barnet reflekterar över den nya situationen och vad den innebär. Genom att ha rutiner för olika situationer kan pedagogen underlätta barnets vardag. Med pedagogens hjälp kan barnet lotsas in i en redan pågående aktivitet och barnet kan då få en bra start på dagen. För likväl som barnet kan ha svårt att börja en aktivitet, kan det även ha svårt för att avsluta en aktivitet. Cederblad (2001) tar också upp vikten av vuxenstöd och skriver att det ofta kan vara lättare för barnet att påbörja och avsluta en aktivitet om en vuxen sitter bredvid.

Finns det ett barn med koncentrationssvårigheter i barngruppen krävs det enligt Kadesjö (2001) noggrann förberedelse inför måltiderna, detta för att det skall bli en så positiv stund som möjligt för alla barnen. Eftersom många barn är samlade runt matbordet, vilket ofta är på en liten plats, är detta anledningen till att måltiderna ofta kan vara besvärliga. Det ställs stora krav på alla barn att de skall kunna hantera allt vad en måltidstund innebär och samtidigt kunna äta fint. Detta kan vara särskilt krävande för ett barn med koncentrationssvårigheter, men pedagogerna kan underlätta genom att i förväg planerar de yttre ramarna. Barnet kan även ha svårigheter med andra gruppaktiviteter som fodrar uppmärksamt samspel och dess förmåga att hålla sig till regler är ibland dålig. Även om barnet kan ha svårt för att följa och förstå regler menar Hellström (1993) att det inte behöver ha svårt i andra situationer. När det gäller gruppaktiviteter hävdar Cederblad (2001) att barn med koncentrationssvårigheter ibland har det jobbigt på grund av att de kan vara lätt distraherade och kanske har en impulskontroll som inte alltid fungerar fullt ut. Om ett barn med koncentrationssvårigheter skall kunna anpassa sina behov och aktiviteter så att det uppstår en samstämmighet med resten av gruppen menar Piltz-Maliks och Sjögren Olsson (1998) att stöd och hjälp från vuxna kan vara av stor vikt. De hävdar att behovet av struktur och stöd kan vara väldigt viktigt i större grupper för att det skall bli en bra samvaro. Ett barn med koncentrationssvårigheter kan utveckla strategier för att närma sig en grupp. Det kan vara utåtgående strategier där barnet visar trots och det ofta kan uppstå konflikter med andra. Det kan även vara inåtgående strategier där barnet

ibland försöker förändra sig själv för att vara gruppen till lags. Författarna menar att utvecklandet av dessa strategier ibland tar upp en stor del av barnets tid vilket gör att det kanske hindras i lek och samvaro med andra barn. Detta menar de kan få negativa konsekvenser för barnets motorik, koncentration och inläring.

2.5 Didaktiska och pedagogiska förhållnings- och arbetssätt som kan underlätta vardagen för barn och pedagog

När det gäller ett barn i behov av särskilt stöd menar Hellström (1993) att pedagogerna behöver använda sig av metoder som är genomtänkta. Om pedagogerna enbart skulle rikta sin uppmärksamhet mot barnets beteende och sätta in åtgärder mot detta anser Kinge (2000), att pedagogerna inte alltid kan se barnets beteende som en signal. Författaren menar att denna signal kan vara ett djupare budskap från barnet. När det handlar om att välja arbetsmetod till barn som har koncentrationssvårigheter kan det ibland behövas en bedömning och analys av barnets totala situation. Pedagogerna kan behöva förstå barnets motiv till sitt handlande och sitt beteende för att kunna hitta de lösningar och metoder som kan hjälpa barnet. För att ha möjlighet till att hjälpa barnet kan de vuxna behöva utveckla sin egen förståelse för barnets svårigheter. Om pedagogerna får denna förståelse kan de försöka få barnet att bli medveten om sig själv och barnet kan då respektera och acceptera sig själv precis som det är.

Kadesjö (2001) skriver att skolan kan komma att spela en stor roll för ett barn med koncentrationssvårigheter. Det bekräftas även av Hellström (1993), som menar att det bemötande som barnet får i skolan kanske kommer att spela en stor roll för hur barnets problem kommer att utvecklas och för hur allvarliga konsekvenserna av barnets problem kan bli. Skolan kan enligt Kinge (2000) ha stora möjligheter till att hjälpa barn med koncentrationssvårigheter att få en positiv utveckling och att kunna samverka med andra barn och vuxna. Kadesjö (2001) menar att en bra skolverksamhet kan, om den utgår från barnets förutsättningar och olika typer av svårigheter, överbrygga svårigheter och lägga grunden för en positiv utveckling hos barnet. Pedagogerna kan hjälpa barnet att överbrygga svårigheter och på detta sätt kanske lägga grunden till en positiv framtida utveckling hos barnet. En skola som fungerar mindre bra kan, till skillnad från en bra, göra att barnets svårigheter kan bli mer framträdande och även förvärra dem. Det finns många faktorer som kan påverka ett barn och förstärka eller förbättra en jobbig situation för dem. En sådan faktor kan vara om arbetslaget inte har ett gemensamt förhållningssätt. Barnets svårigheter kan aldrig ses isolerade från sitt

sammanhang och pedagogernas förhållningssätt och barngruppens sammansättning kan påverka ett barns beteende, både när det gäller att förbättra och förvärva barnets svårigheter. Om pedagogerna skulle vara splittrade och oklara med sina budskap kan barnets problem bli värre och det kan få mycket svårt för att uppfatta och förstå pedagogernas förväntningar. Det anses vara viktigt att de vuxna på skolan kan erbjuda struktur, regler och trygghet till barnet. Detta eftersom barnet kanske inte har någon egen erfarenhet av vilka sociala regler som finns och därför inte kan leva upp till dem. Kinge (2000) instämmer med Kadesjö (2001) då hon skriver att mångas uppfattning är att vägen till bra metoder går genom förståelsen av vad som är barnets djupaste behov.

Alla barn kan misslyckas ibland och har sina svagheter, men för det barn som ständigt misslyckas och upplever besvikelser kan misslyckandena få en annan dimension. Det kan ibland vara svårt att som pedagog förmedla det positiva till ett barn som kanske ständigt gör pedagogen besviken, men det är viktigt att barnet blir bekräftat och att det förstår att det duger fastän att det kanske gör dumma saker. Om en pedagog skall kunna ge beröm och uppmuntran kan pedagogen först behöva förstå barnets speciella svårigheter och veta vad det har kapacitet för att klara av (Kadesjö, 2001).

”Barn med koncentrationssvårigheter är beroende av att viktiga vuxna i deras omgivning förstår dem och kan hjälpa dem”
(Kadesjö, 2001, s. 15).

Sjödin (2000) menar att det kan vara bra om barnet får beröm och klander i direkt anslutning till själva situationen. I början kan berömmandet överdrivas lite för att visa att ett visst beteende uppskattas. Om pedagogen ger beröm långt efter en positiv händelse menar Kadesjö (2001) att det finns en risk att barnet kanske inte kommer ihåg eller förstår vad det är det får beröm för. Barn med dessa svårigheter kan behöva se ett direkt resultat av sitt handlande genom en omedelbar reaktion från den vuxne.

Gillberg och Ekman (1997) skriver att om barn med dessa svårigheter skall kunna koncentrera sig kan de vara i behov av en klar och tydlig struktur. Struktur i barnets vardag är enligt Kadesjö (2001) något som kan öka förutsättningen för barnet att fungera som andra barn. Att vardagen blir förutsägbar för barnet kan skapa en trygghet och en välkänd grund att utgå ifrån. Härifrån kan barnet möta det nya för det välkända kan komma att fungera som barnets livlina.

Enligt Cederblad (2001) kan barnet välmående öka genom att barnet omges av rutiner och att pedagogerna försöker utforma dagsprogrammet i stort sett likadant från dag till dag. Om den vuxne inte hjälper barnet att skaffa rutiner menar Kadesjö (2001) att barnet kan komma att misslyckas även i de situationer som återkommer varje dag. Detta kan hända eftersom barnet ibland själv söker de rutiner som det sen vill hålla sig till. Att barnet kanske inte vill bryta sitt mönster kan märkas genom att barnet ibland visar en ovilja att införa nya rutiner i det som redan är välbekant för barnet. Om den vuxne kan ha förutsägbara reaktioner kan även barnets beteende komma att bli det.

Tydlighet är enligt Kadesjö (2001) ett måste för barn med koncentrationssvårigheter. Den vuxne kan behöva visa med hela kroppen vad han eller hon menar. Med tydlighet menas inte att pedagogerna skall skrika till barnet eller att upprepa sig mer än vad de behöver till andra. Det handlar om att beröra barnets alla sinnen eftersom det enligt Gillberg och Ekman (1997) kan feltolka sinnesintryck. Genom ögonkontakt kan den vuxne även med kroppen visa vad han eller hon menar. Pedagogen förstärker då sitt budskap genom att ta i barnet. Ett barn med koncentrationssvårigheter är enligt Sjödin (2000) i behov av att instruktionerna är tydliga, kortfattade och kraftfullt förklarade. Kadesjö (2001) säger att instruktionerna gärna kan vara uppdelade i två steg om de är långa. När vuxna ger ett barn instruktioner kan de ibland bestå av flera led och av information som berör olika saker. Är det ett barn som reagerar på första impulsen kan det vara omöjligt att uppfatta och följa resten av instruktionen.

Enligt Kadesjö (2001) behöver pedagoger kunna sätta gränser och det innebär att ingripa när barnet kanske börjar tappa intresset för en uppgift eller att bestraffa det om det gjort något otillåtet. Att sätta gränser kan enligt honom vara att sätta stopp innan barnet tappar koncentrationen. Sjödin (2000) menar att de vuxna måste försöka ligga steget före barnet och försöka se när barnet håller på att tappa koncentrationen. På detta sätt kan ett misslyckande förhindras. Kadesjö (2001) anser att det är viktigt att pedagogen känner barnet väl vilket kan innebära att de vet vad som kanske stör barnet och vilka eventuella egenheter barnet har. Pedagogen behöver ha kontakt med barnet för att märka om det håller på att spåra ur eller tappa koncentrationen. När den vuxne vill framföra ett budskap kan det vara nödvändigt att vara tydlig. Barn med koncentrationssvårigheter kan reagera på starka stimuli. Om inte budskapet är kraftfullt kan barnet bli osäkert på vad det är som gäller. Att ställa krav på barnet som är relevanta för barnets förmåga kan vara ett sätt att sätta gränser och att vara tydlig. Det kan vara viktigt att de vuxna försöker håller fast vid de krav som ställts även om barnet

kanske protesterar och försöker komma undan. Det hjälper inte enligt Sjödin (2000) att bara visa sin besvikelse. Det är bättre att försöka hålla sig lugn och att tydligt och bestämt gå in och försöka avbryta det uppförande som den vuxne uppfattar som olämpligt. Genom att försöka ge barnet fasta ramar, återkommande rytm och regelbundenhet kan barnet enligt Kadesjö (2001) få en trygg vardag. Är barnet tryggt kan det vara det lättare för barnet att våga prova nya och spännande saker och därmed utvecklas.

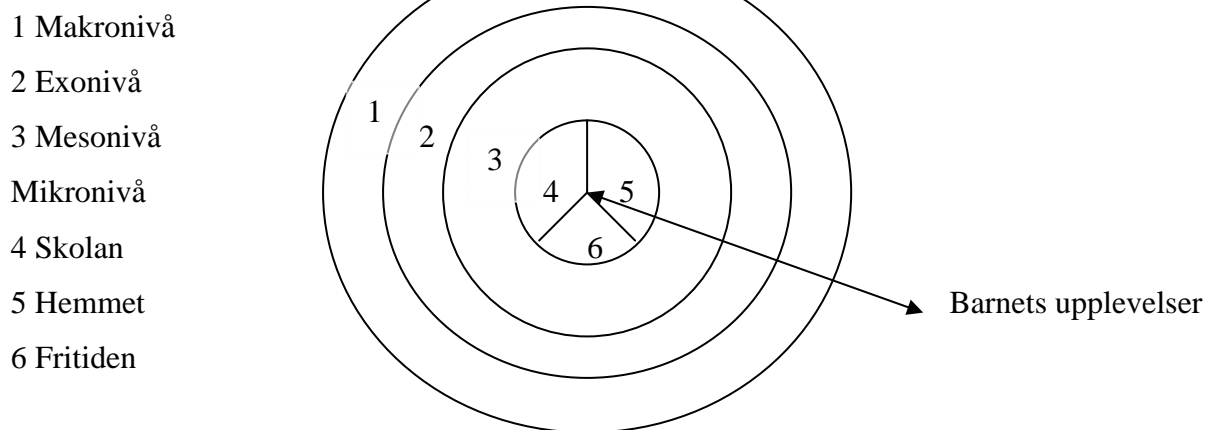
När ett barn med koncentrationssvårigheter leker är det inte säkert att barnet på samma sätt som andra barn kan tillgodogöra sig de erfarenheter som det får i leken. Därför är det viktigt att som pedagog försöka hjälpa barn som har koncentrationssvårigheter till att stanna upp och försök få dem att reflektera över vad de gör. Genom att låta barnet prata om sitt handlande, eller berätta sina planer på vad det vill göra, kan barnet erfara att det kanske faktiskt har ett mål för vad det gör (Kadesjö, 2001).

”Att hjälpa barnet att sätta ord på sina planer innebär att man bromsar det impulsiva och oreflekterande handlandet och inför ett mellanled av reflektion mellan impuls och handling” (Kadesjö, 2001, s. 168).

2.6 Teoretisk precisering

Vi har i vår studie utgått från den amerikanske psykologen Bronfenbrenner och hans socialekologiska eller utvecklingspsykologiska teorier. Brodin och Lindstrand (2004) tar upp dessa teorier som beskriver betydelsen av omgivningens samspel med individen samt samspelet inom olika delar av omgivningen. Detta samspel sker enligt Bronfenbrenners teori på fyra olika nivåer, mico, meso, exo och makrosystem.

”Detta sätt att se på tillvaron som pekar på ett sammanhang mellan de olika nivåerna kan vara centralt för att förstå hur olika delar i ett barns livsmiljö hänger samman, i synnerhet när barn far illa och kräver extra resurser från skolan” (Brodin & Lindstrand, 2004, s. 23).

Figur 1. Bronfenbrenners utvecklingsekologiska modell (Gunnarsson, 1999, s. 16).

Denna utvecklingsmodell säger att det inte går att påvisa att en speciell påverkan leder till en speciell utveckling. Det sociala stöd som finns omkring barnet, den socioekonomiska situationen som barnet lever i och den kulturella statusen i barnets livsmiljö utgör viktiga faktorer för barnets utvecklingsmöjligheter. Genom att se på de olika system som barnet rör sig mellan, blir de olika faktorer som samspelar med varandra synliga och det blir lättare att förstå barns olika utvecklingsmöjligheter. Det sker enligt Bronfenbrenners teori en "ekologisk övergång" när barnet växlar miljö och roll, t.ex. när barnet slutar på förskolan och börjar i skolan. Barnet övergår från en välkänd miljö till en annan miljö. Detta kallas micronivå. Det är viktigt med bra kommunikation och förståelse mellan de olika micronivåerna när det gäller barn med skolsvårigheter. Det är interaktionen och en uppsättning förbindelser mellan de olika miljöerna som barnet befinner sig i som benämns mesosystem (Brodin och Lindstrand, 2004).

"Exonivån innebär att individen påverkas av denna miljö, som hon inte är aktivt deltagande i, till exempel skulle integrerings- och normaliseringsideologier kunna vara ett resultat och en del i detta system" (Brodin & Lindstrand. 2004, s 25).

Brodin och Lindstrand (2004) skriver vidare att Bronfenbrenners teori menar att den yttre miljön, det som händer i samhället även kan ses som central påverkansfaktor. Denna miljö ligger på makronivå. Detta synsätt medför att den ena miljön är beroende av den andra. Om

en elev har skolproblem kan problemet ha sitt ursprung i många olika delar av barnets livsvärld.

3 Empirisk del

3.1 Metodiska överväganden

Vi har valt att använda oss av kvalitativa intervjuer eftersom de enligt Patel och Davidsson (2003) kan leda till nyanserade beskrivningar av händelser i de intervjuades vardag. Kvantitativa studier ger till skillnad från kvalitativa studier data om olika mätningar och det bearbetas med hjälp av statistik. Trost (2005) beskriver det något förenklat med att forskaren i kvantitativa studier använder sig av siffror. Med kvantitativa studier analyserar forskaren relationer mellan variabler och inte mellan människor. Enligt Patel och Davidsson (2003) tillämpas ofta olika kombinationer av datainsamling inom den kvalitativa forskningen. De skriver att det går att kombinera intervjuer med observationer.

När det gäller syftet med kvalitativa intervjuer menar Patel och Davidsson (2003) att det bland annat är att forskaren skall kunna upptäcka och identifiera den intervjuades uppfattning om något fenomen. Denscombe (2000) har ungefär samma uppfattning som Patel och Davidsson (2003) och skriver att en forskare använder kvalitativ forskning när det finns ett intresse för beteendemönster och det sätt som människor förstår och uppfattar saker på. Det är enligt Kvale (1997) inte allmänna åsikter som forskaren vill åt utan handlingsförlopp och specifika händelser i den intervjuades livsvärld. När en forskare använder sig av kvalitativa intervjuer menar Patel och Davidsson (2003) att forskaren alltid ger intervjupersonen utrymme till att svara med egna ord. Som intervjuare kan forskaren välja att ställa frågorna i en bestämd ordning eller att ställa dem i den ordning som det faller sig. Det kan även vara att intervjuaren inte har några färdigformulerade frågor med sig överhuvudtaget. Det är troligt att det är en fördel för intervjuaren att ha vissa förkunskaper inom det området som skall undersökas. Detta kan forskaren skaffa sig genom att exempelvis läsa litteratur om tidigare forskning i ämnet. Denscombe (2000) skriver att vid användning av kvalitativa intervjuer så finns det en generell överenskommelse att vi som forskare får använda det som sagts vid ett annat tillfälle. Det som kommit fram i intervjun får betraktas som dokumenterat och protokollfört. Forskningsintervjun är enligt Kvale (1997) professionell och den bygger på ett vardagligt samtal. Det rör sig om ett samspel mellan den intervjuade och forskaren själv. Det som att det sker ett utbyte av synpunkter kring ett ämne som båda är intresserade av och tillsammans byggs kunskap upp. Målet med en kvalitativ forskningsintervju är att kunna beskriva de mångtydiga och ibland motsägelsefulla uppfattningarna som den intervjuade ger uttryck för. Det inte är relevant att komma fram till några entydiga svar i den frågan som

diskuteras. Vi som forskare tyckte att kvalitativa studier var det bästa sättet för oss att få fram hur förskollärarna tänker om sitt sätt att arbeta och förhålla sig till barn med koncentrationssvårigheter.

3.2 Urval och avgränsningar

Vi har valt att intervjua pedagoger som är verksamma i förskolan och förskoleklass. Denna yrkesgrupp är den grupp som känns mest relevant för oss som forskare att undersöka eftersom vi själva kommer att vara verksamma inom denna yrkesgrupp. För att vi skall få bra material till vår forskning har vi valt att intervjua sex pedagoger och att istället gå på djupet med dessa intervjuer.

De utvalda pedagogerna arbetar i två olika kommuner och på fem olika arbetsplatser. Dessa pedagoger har varit verksamma i yrket mellan 5 och 35 år och arbetar på olika avdelningar och i olika verksamheter. Åldern på de intervjuade varierar mellan 28- 59 år.

3.2.1 Genomförande

Först frågade vi de berörda pedagogerna (se bilaga 1) om de var intresserade av att delta i vår studie. Vid denna första kontakt framkom det önskemål om att få frågorna i förväg. Vi sammanställde frågor (se bilaga 2) som vi sedan skickade ut till pedagogerna. Därefter bestämdes tid och plats för intervjuerna. Bandspelare användes vid samtliga intervjuer för att intervjuerna skulle bli fullständigt dokumenterade och även för att underlätta på så vis att vi kunde fokusera mer på innehållet i intervjun, t.ex. genom att ställa följdfrågor och att utveckla svar. Innan intervjun började spelades in på band informerade vi forskare intervjupersonerna om forskningens avsikt, vad som händer efteråt med det inspelade materialet och om deras anonymitet. Intervjuerna genomfördes på pedagogernas respektive arbetsplatser och varje intervju tog cirka en halv timme i anspråk. Vi har intervjuat hälften var, för att vi ansåg att det räckte med en som intervjuade eftersom vi spelade in samtalet. Sedan har vi sammanställt resultatet tillsammans för att vi lättare skulle kunna jämföra pedagogernas svar och försökte att läsa ut likheter och olikheter i deras svar.

3.2.2 Etiska överväganden

Vid den inledande telefonkontakten och redan i det första mötet beaktades etiska aspekter. Intervjupersonerna delgavs information om forskningens syfte och om hur det insamlade materialet skulle komma att behandlas.

”Alla uppgifter om identifierbara personer skall antecknas, lagras och avrapporteras på ett sådant sätt att enskilda människor ej kan identifieras av utomstående. I synnerhet gäller detta uppgifter som kan uppfattas vara etiskt känsliga. Detta innebär att det skall vara praktiskt omöjligt för utomstående att komma åt uppgifterna.”
(Vetenskapsrådet, 2002, s.12)

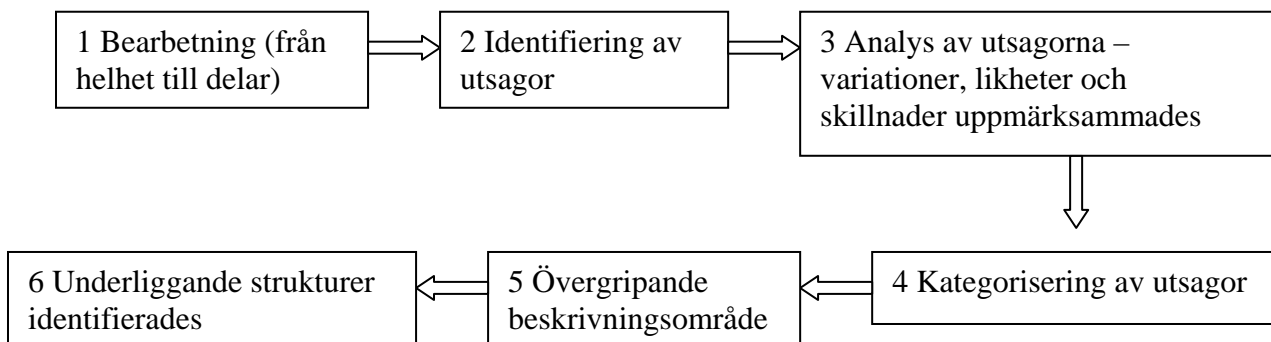
Vetenskapsrådet (2002) skriver att det är etiskt viktigt att intervjupersonerna informeras om att varken platser, material eller personer skulle kunna identifieras i den färdiga uppsatsen. Vi informerade klart och tydligt om att vi garanterar anonymitet för de intervjuade pedagogerna och att det insamlade materialet endast används i detta forskningsändamål. Vi författare har inbördes diskuterat huruvida vi i vår studie skall nämna intervjupersonerna vid kön eller låta dem vara totalt anonyma. Vår ambition var att intervjua både manliga och kvinnliga pedagoger, men detta visade sig vara svårt att uppnå. Eftersom vi endast fick tag på kvinnliga pedagoger resonerar vi som så att det inte blir mer utlämnande för pedagogerna om vi använder oss av benämningen hon. Kvale (1997) poängterar att i en forskning är det viktigt med konfidentialitet vilket betyder att privat data som identifierar intervjupersonerna inte kommer att redovisas.

3.3 Resultat och analys av intervjuerna

När det gäller intervjuanalysen är det främsta intresset enligt Starrin och Svensson (1994) att kunna identifiera innebörden, inte att komma fram till förutbestämda uppfattningar. De menar att det redan i intervjusituationen sker en första tolkning. Tolknings- och analys arbetet sker i sex faser.

I första skedet gjordes repetitiva genomlysningar av de intervjuer som vi spelat in på band. Efter en tid då intervjuerna skrivits ut på dator i sin helhet påbörjades ett analysarbete. Detta arbete syftade framför allt till att i helhet lära känna materialet. När helhetsbilden uppstod fokuserades arbetet kring de skillnader, likheter och de varierande nyanser som framträdde ur

helheten. När vi bearbetade materialet markerades avsnitt i respektive intervjuutskift med färgade pennor eftersom dessa utsagor ansågs mer intressanta än andra i förhållande till vårt syfte med studien. Detta var i syfte att finna mönster av olika slag. Sedan gjordes en första kategorisering ur de mönster som framträdde.

Figur 2. Tillvägångssätt vid kategorisering av material

Resultatredovisningen har vi valt att lägga upp i tre större temaområden med varierande antal underrubriker, för att lyfta fram de olika kategorierna. Citaten vi har använt oss av har vi valt ut på så sätt att det kan ha varit någon som har sagt något annorlunda jämfört med de andra, eller något som vi författare inte har tänkt på och som vi har tyckt varit intressant. Intervjupersonerna är kodade med första bokstaven i sitt namn.

3.4 Pedagogrollen och uppdraget

3.4.1 Arbetssätt i fokus

I intervjusituationen behandlades frågor om huruvida pedagogerna upplevde att de tillrättalade sitt arbets- och förhållningssätt i arbetet med barn som har koncentrationssvårigheter. Nödvändigheten av att tillrättalägga sitt arbetssätt visar sig i varierande tillvägångssätt. Studien visar att inga särskilda metoder används.

”Ja, man ger lite mer omtanke och sen att man får sätta sig ner och ha ögonkontakt och ja, att man är lugn eller någonting sådant och tar sig tiden med dem.” (A)

”...till exempel om de har svårt att uppfatta en instruktion, hur de skall göra ett arbetsblad eller så. Då kan man ju vända sig lite extra till det barnet och kanske stötta det vid bordet sen efteråt.” (K)

Tydlighet och struktur gentemot barn med koncentrationssvårigheter är en vanlig förekommande beskrivning av vad uppdraget innebär. Det är något som intervjupersonerna anser att man som pedagog skall ha med sig i sin planering av arbetet. En uppfattning var även att det är viktigt att man är lugn och tar sig tid med barnet.

”Det är viktigt och det tror jag är viktigt för fler barn men framför allt för dem så är det här med tydliga gränser, att de hela tiden vet vad de får och inte får och struktur. Att det alltid ser likadant ut och de vet vad som skall hända sen och så här.” (G)

En annan aspekt av arbetssättets betydelse var vikten av att använda sig av små delmål för att på detta sätt låta barnet lyckas.

”...små mål åt gången. Man jobbar med sådana saker, vi tränar sådana saker som man vet att de klarar snabbt. Man tar inte ett stort mål, att man skall klara till exempel från vi lämnar skolan till vi kommer upp till maten, hela matsalen och ner igen utan man har kanske det här att man skall sitta på sin plats och inte springa runt.” (G)

Kommentar: I de olika perspektiven framträder vissa skillnader. I det första och det sista perspektivet ligger fokus på att skapa positiva upplevelser för barnet. Det andra perspektivet lyfter fram vikten av en tillrättalagd miljö. De olika perspektiven utgör båda viktiga beståndsdelar för barnets utveckling och tillsammans utgör de en helhet.

3.4.2 Förhållningssätt i fokus

Förhållningssättets betydelse i undervisningen benämns som en viktig del av arbetet. Det anses vara viktigt att som pedagog vara medveten om hur man förhåller sig till barnet. Det förhållningssätt som pedagogerna ger uttryck för är vikten av deras attityder, deras vilja att ge mycket uppmuntran och positiv förstärkning.

”Och så mycket uppmuntran och låta dem lyckas. Och sen för sin egen skull också fokusera på det positiva. Det tycker jag är viktigt med dem barnen, så man inte stirrar sig blind på det som de inte kan.” (G)

”För mig är det ju attityden som jag har, och mina kollegor har och hur jag bemöter dem. Det känns absolut det viktigaste...Men alltså hur jag bemöter barnet det påverkar ju, alltså om jag säger så här, oh vad jag tycker om dig, så ser jag ut i kroppsspråket som jag hatar honom liksom, det går ju bara inte.” (M)

Det framkom olika uppfattningar om huruvida bakgrundsfaktorer påverkar pedagogens arbets- och förhållningssätt gentemot barn med koncentrationssvårigheter eller ej. Alla utom en pedagog uppfattade att de bakomliggande orsakerna påverkade deras arbets- och förhållningssätt.

”Jag tror faktiskt inte att det gör det. Det satt jag och tänkte mycket på. Men det spelar ju egentligen ingen roll för mitt jobb är ju inte att äh medicinskt utreda det eller på något sätt vara socialarbetare för barnet eller så utan mitt jobb är ju i skolan och då måste jag ju äh bemöta dem som jag tycker det är bäst att bemöta ett barn med koncentrationssvårigheter.” (G)

”Ja absolut! Man får tänka på att kolla var problemet ligger. Om det är hemförhållande eller om det är någonting hos oss som gör att de har svårt för att koncentrera sig. Och då får man ju försöka hjälpa barnet så gott det går.” (K)

Kommentar: De skillnader som framträder i de olika förhållningssätten innebär ur det först redovisade perspektivet att barnets upplevelser står i fokus. Ur det andra perspektivet som tar upp pedagogens attityd handlar det om grundläggande värderingar. Dessa värderingar påverkar hur pedagogen bemöter barnet. En intressant skillnad visade sig i det tredje perspektivet där en pedagog, till skillnad från de andra, inte uppfattade sig påverkas av bakomliggande faktorer över huvudtaget när det gäller arbets- och förhållningssätt.

3.5 Olika faktorer som påverkar barns koncentrationssvårigheter

Utifrån de svar som härletts till temaområdet blir bakomliggande orsaker till barns koncentrationssvårigheter tydligt synliggjorda i och med att samtliga pedagoger i sina beskrivningar gör tydliga kopplingar till olika faktorer som i en komplex sammansättning bidrar till barns koncentrationssvårigheter.

3.5.1 Skolans miljö

Det specifika fokusområde som kan utläsas utifrån pedagogernas svar är att det finns en allmän uppfattning om att barngruppernas allt större storlek påverkar barn med koncentrationssvårigheter i negativ riktning.

”Ja, det är ju det här med att det är så stora barngrupper idag så det är så att man har ju inte resurser så att man kan jobba som man skulle önska att man kunde för att underlätta för de här barnen. Det är ju svårt att gå undan med kanske ett par barn och göra någonting med dem när man har en barngrupp på 20 barn.” (U)

”Man hade ju önskat att det var mer smågrupper alltså...Det underlättar ju oftast för de här barnen som har koncentrationssvårigheter, att jobba så i en liten grupp och avskärmat och få lite, alltså lugn och ro de passen som de behöver.” (G)

”Med automatik blir det ju inte bättre för att man har mindre grupper och färre personal.” (M)

Ett flertal av pedagogerna gav uttryck för vikten av en tillrättalagd skolmiljö där pedagogen arbetar för att minska ovidkommande intryck.

”Och kanske också miljön, att det inte är för mycket grejer på väggarna eller så...Och material, att man har mer eller mindre material framme.” (M)

”...Att man inte försöker ha det för stimmigt på väggarna och så utan att det är en lugn miljö, alla är lugna, klassen är lugn och väggarna är lugna och vi är lugna.” (Ma)

Kommentar: Utifrån de två aspekterna som framträder ur materialet ”mindre grupper” och ”tillrättalagd skolmiljö” får båda kategorierna betraktas ur perspektivet att det är något som är generellt för alla barn med koncentrationssvårigheter. En annan intressant uppfattning som framkom är den att mindre grupper och färre personal inte automatiskt gör att det blir bättre för barn med koncentrationssvårigheter.

3.5.2 Uppväxtmiljöns betydelse – ärftliga faktorer

Utifrån svaren framträder två faktorer som av pedagogerna anses vara bidragande orsaker till barns koncentrationssvårigheter. De två faktorerna är det ”ärftliga” och det ”genetiska” och i materialet uttrycker pedagogerna konsekvenserna av dessa.

”Det kan ju också vara någon hjärnskada, en liten liten hjärnskada kan det vara. Att de har det jobbigt hemma...Att de inte kan koncentrera sig på grund av det.” (K)

”...I mitt arbete kan jag väl inte säga att det är så eller så eftersom jag inte har några neurologiska alltså utbildningar så. Jag kan känna att för mig måste det vara både och, oftast.” (M)

”Ibland är det nästan bara om man säger generna, som kan spela ett spratt för barnen...Det kan ju vara till exempel att man har lite bekymmer från början när man föds och så föds man i en familj där det inte sätts gränser och där allting blommar ut liksom högre eller i högre grad...Hade han eller hon fötts i en annan familj så kanske det hade varit på ett annat sätt.” (M)

Utifrån de svar som framkom om uppväxtmiljöns betydelse för barns koncentrationssvårigheter framgår det även att pedagogerna anser uppväxtmiljön som en viktig bidragande faktor till barnets välmående.

”Men sen tror jag att det kan bero på miljön, vilket uppväxtförhållande man har, och sen kan det ju vara så att man har barn med koncentrationssvårigheter fast en annan form där det är tillfällig oro i familjen, skilsmässor och dödsfall.” (G)

”Sen tror jag att det gör mycket det här med sömn. Om de sover, alltså om de sover för lite om nätterna och så här mycket stillasittande och inomhus, att de är understimulerade.” (G)

Kommentar: Ur de redovisade kategorierna framträder tre faktorer som av pedagogerna på olika sätt anses vara en bidragande faktor till koncentrationssvårigheter. I den kategori där ärftlighet och genetik betonas framhålls sambandet mellan ärftlighet och miljö. I den andra kategorin där miljön poängteras visar sig ytterligare uppfattningar om hemmiljöns påverkan.

3.6 Barnet i fokus

Ur de beskrivningar och uppfattningar som i den första kategoriseringen härleddes till att temaområdet barnet i fokus – olika svårigheter urskiljdes i ett senare skede till två underliggandebeskrivningsområden. De två beskrivningsområdena tar upp olika tecken på koncentrationssvårigheter och svåra situationer under en skoldag.

3.6.1 Olika svårigheter

I intervjusituationen behandlas frågor om hur pedagogen kan se och misstänka om ett barn har koncentrationssvårigheter och i vilka situationer svårigheterna kan uppstå. De svar som lyfts fram gällande denna fråga är att barn med koncentrationssvårigheter har svårt för att lyssna, ta instruktioner och har svårt med sociala relationer.

”Jag kan se det genom att jag ser att de är oroliga...Att de kanske både har svårt att möta kamraterna och i vuxenrelationerna. Det kan även vara i sådana här stunder när de ska sitta stilla...eller om man ger dem instruktioner och de inte alls förstår det.” (M)

”De är väldigt impulsiva, svårt att styra sig...regler brukar vara svårt, hålla sig kvar i aktiviteter...Tvärtom också att de är passiva, alltså lite dagdrömmare. De kan inte vänta på sin tur...sociala regler.” (G)

Samlingen var ett begrepp som var ständigt återkommande i pedagogernas uppfattningar av vilka situationer som kan vara svåra för barn med koncentrationssvårigheter. Utöver samlingen lyfte pedagogerna fram ytterligare en situation som kan innebära svårigheter, övergångar mellan olika aktiviteter.

”Det är ju främst det här, vad ska man säga, alltså samlingen eller vad man skall kalla det när de ska sitta ner och kanske lyssna och ta instruktioner och då är det jobbigt för dem så då får man ju försöka underlätta för dem.” (U)

”...att de har svårt vid övergångar. Särskilt svårt då, mer svårt än andra...Övergångar är det mest känsliga egentligen...Och avbrott också. (M)

”Matsalen är en jättebesvärlig situation för barn med koncentrationsproblem alltså. Där är ju stökigt och man skall gå iväg och hämta och så där.” (G)

Det förs ett resonemang kring huruvida barnets beteende är omognad eller ej. En av pedagogerna förklarade att hon tycker att det är svårt att på ett litet barn se tecken på koncentrationssvårigheter, ”det blommar inte ut så tidigt”.(A) Hon menar att svårigheterna blir lättare att uppfatta när barnet är i tre till fyra års ålder.

”...att de är omogna kan väl göra sitt. Det kan vara något som går över sen eller andra problem.” (Ma)

”Det är likadant det här med mognad, det är jag väldigt skeptisk till för att jag tror att alla barn har sin egen mognadskurva och det gör att jag måste individuellt se. Handlar det om hans mognad eller om hennes mognad och vad kan det då handla om.” (M)

Kommentar: Det första perspektivet beskriver barnets beteende utifrån hur pedagogerna uppfattar hur barn med koncentrationssvårigheter beter sig. De skillnader som framträder innebär att ett barn med koncentrationssvårigheter kan vara väldigt oroligt men även passivt. Det andra perspektivet lyfter fram svåra situationer som är återkommande under en skoldag. Det finns ett uttalat behov av fast och tydlig struktur i arbetet med barn som har koncentrationssvårigheter. Det tredje perspektivet ställer sig mer frågande till om det verkligen rör sig om koncentrationssvårigheter eller om det kanske kan vara omognad.

3.7 Slutsatser

Ur de tre övergripande beskrivningsområdena, som alla innehåller ett antal underkategorier där likheter och olikheter synliggörs är det vår intention att ytterligare sammanfatta och analysera resultaten.

De perspektiv som tydligast lyfts fram av pedagogerna är vikten av en tillrättalagd miljö för att underlätta för barnets utveckling. Pedagogerna är av den uppfattningen att barn med koncentrationssvårigheter kan påverkas negativt och positivt av deras omgivande miljö, både i skolan och i hemmet. Ett barn med koncentrationssvårigheter anses mer än andra barn behöva positiva upplevelser. Pedagogernas uppfattningar stämmer bra överens med Bronfenbrenners utvecklingspsykologiska teori. Denna teori, som Brodin och Lindstrand (2004) tar upp, beskriver betydelsen av omvärldens samspel med individen. Det sociala stöd som finns omkring barnet, den socioekonomiska situationen som barnet lever i och den kulturella statusen i barnets livsmiljö utgör viktiga faktorer för barnets utvecklingsmöjligheter.

Pedagogens grundläggande värderingar anses av intervjupersonerna vara av vikt i arbetet med barn som har koncentrationssvårigheter. Alla utom en av de intervjuade pedagogerna anser sig påverkas av bakomliggande orsaker. Detta visar sig troligen i deras val av arbets- och förhållningssätt. Det framkom av pedagogernas uttalande att de uppfattar att barn med koncentrationssvårigheter har svårt för sociala relationer och att de mår bra av att omges med fast och tydlig struktur. Växande barngrupper uppfattas av de flesta pedagoger bidra till en sämre miljö för barn som har koncentrationssvårigheter.

4 Diskussion

Syftet med vår uppsats var att genom intervjuer med pedagoger belysa hur de tänker kring sitt didaktiska och pedagogiska arbets- och förhållningssätt gentemot barn med koncentrationssvårigheter. Studien gjordes i form av sex kvalitativa intervjuer vilket enligt vår åsikt är tillräckligt många för att studien skall kunna anses trovärdig. Våra intervjuer och de resultat som vi fick fram har vi kopplat till den litteratur vi läst. Vi har jämfört, analyserat, tolkat och diskuterat de svar som vi fått vid alla intervjuer som genomförts.

4.1 Faktorer som påverkar barn med koncentrationssvårigheter

4.1.1 Uppväxtmiljöns betydelse – ärftliga faktorer

Enligt Hellström (1993) kan koncentrationssvårigheter vara något som barnet har med sig i sin biologiska utrustning och som kan påverka hur hjärnan fungerar. Kadesjö (2001) säger att koncentrationssvårigheter kan vara medfödda eller tidigt förvärvade brister i hjärnans funktion. De två ovannämnda författarna framhåller det neurologiska perspektivet medan Kärve (2000) anser att den forskning som finns angående orsakssamband mellan hjärndysfunktionsteori och ett barns beteende, till exempel koncentrationssvårigheter, är tillkomna på lösa grunder. De intervjuade pedagogerna var alla eniga om att koncentrationssvårigheter till viss del är ärftliga – genetiska, men de har även tagit upp att miljön omkring barnet spelar en stor roll. Vi anser att som pedagog är det viktigt att vara medveten om att det finns både ett genetiskt perspektiv och ett miljörelaterat perspektiv för att på bästa sätt kunna bemöta barnen. Brodin och Lindstrand (2004) menar att orsakerna till svårigheter kan finnas på många ställen i barnets livsmiljö. De tar upp Bronfenbrenners utvecklingspsykologiska teori som visar på betydelsen av omvärldens samspel med individen. Det sociala stöd som finns omkring barnet, den socioekonomiska situationen som barnet lever i och den kulturella statusen i barnets livsmiljö utgör viktiga faktorer för barnets utvecklingsmöjligheter. I några av intervjuerna framkom det att en jobbig hemmiljö kan vara en bakomliggande orsak. Det är också något som Maltén (1991) tar upp när han skriver att om barnet inte får sina grundläggande behov tillfredställda hemma kan detta visa sig som koncentrationssvårigheter. En annan aspekt som framkom var betydelsen av sömn för att kunna koncentrera sig. Det framkom aldrig vilken typ av koncentrationssvårigheter som pedagogen syftade på när denna aspekt togs upp. Vid närmare eftertanke kan vi också se detta som en möjlig bidragande faktor till barns oförmåga till koncentration. Vi författare tror att brist på sömn kan göra att vilket barn som helst kan få svårt att koncentrera sig. Denna form

av koncentrationssvårigheter tror vi inte gestaltar sig på samma sätt som koncentrationssvårigheter orsakade av en konstaterad hjärndysfunktion eftersom en mindre avvikelse i hjärnan, tror vi, medför större och mer omfattande svårigheter än vad sömnbrist gör.

Studien visar att nästan alla pedagogerna är medvetna om bakomliggande faktorer och de säger att de anpassar sitt arbets- och förhållningssätt efter det. Enligt Bronfenbrenners utvecklingspsykologiska teori är det många faktorer runt barnet som samspelar och som kan påverka, både enskilt och tillsammans, därför tycker vi författare att det är viktigt som pedagog att vara medveten om eventuella bakgrundsfaktorer. I våra intervjuer kunde vi konstatera att alla utom en pedagog strävade efter att ha bakgrundsfaktorena i bakhuvudet när de planerar verksamheten och detta var något som de ansåg var viktigt att tänka på. Samtidigt framkommer det i intervjuerna att pedagogerna inte använder sig av några särskilda metoder. Detta är för oss motsägelsefullt eftersom pedagogerna även ger uttryck för hur de ändrar sitt arbets- och förhållningssätt i mötet med barn som har koncentrationssvårigheter. Hellström (1993) tar i sin bok upp att pedagogerna kan vara tvungna att använda sig av metoder som är genomtänkta. Med särskilda metoder menar vi författare att man som pedagog kan behöva ändra sitt arbets- och förhållningssätt i arbetet med barn med koncentrationssvårigheter. Kanske var det fel av oss att fråga efter särskilda metoder eftersom vi nu i efterhand får känslan av att intervjupersonerna kan ha missuppfattat vad vi menar med "särskilda metoder". Det arbetssätt som pedagogerna säger att de använder sig av uppfattar vi som genomtänkt och som särskilt anpassat till barn med koncentrationssvårigheter och även anpassat efter bakomliggande orsaker. Detta tas även upp i Lpfö 98 (1998) och Lpo 94 (1998) där det står att särskild hänsyn skall tas till barn med olika svårigheter och deras möjligheter till utveckling. Vår studie visar på skilda uppfattningar när det gäller att anpassa sitt arbets- och förhållningssätt efter bakomliggande orsaker. En uppfattning visade sig vara att arbets- och förhållningssätt inte anpassas efter bakomliggande orsaker men samtidigt säger pedagogen att barnet bemöts så som hon anser vara bäst med tanke på barnets svårigheter. Vad grundar hon sitt ställningstagande på om det inte är på bakomliggande orsaker? Som vi ser det har hon ändå en tanke bakom sitt sätt att bemöta barnet och vi tror att det är oundvikligt att inte ha de bakomliggande orsakerna i bakhuvudet när man arbetar och förhåller sig till ett barn med dessa svårigheter.

4.2 Barnet i fokus

4.2.1 Olika svårigheter

Alla sex intervjupersonerna uppfattar att barn med koncentrationssvårigheter har svårt för att lyssna och ta instruktioner. Detta stämmer överens med det som Kadesjö (2001) säger om att koncentrationssvårigheter, orsakad av en neurologisk avvikelse, medför att barn kan få svårigheter med att rikta sin uppmärksamhet på en bestämd uppgift, sälla bort intryck som inte har någon betydelse för sammanhanget och att slutföra en uppgift. Vi tror att det kan vara så att dessa svårigheter är de som är mest utmärkande för den problematik som koncentrationssvårigheter medför och det kan vara därför litteraturen och pedagogernas utsagor stämmer väl överens. Vi författare kan även se problematiken utifrån Bronfenbrenners utvecklingspsykologiska och socioekologiska teorier (Brodin och Lindstrand, 2004). Vi menar att om barnet lever i en mindre gynnsam hemmiljö där barnet exempelvis inte har en dygnsrytm med fasta rutiner, inte får lära sig att lyssna eller följa regler tror vi författare att detta kan påverka barnet och kanske ge samma problematik som forskarna med det neurologiska perspektivet tar upp. Det framkom i studien att barn med koncentrationssvårigheter ofta kan vara oroliga och ibland har svårt för att sitta still. Vi tror att de två ovannämnda svårigheterna kan medföra att barnet har svårt för att, som Kadesjö (2001) säger, sälla bort intryck som inte har någon betydelse för sammanhanget. Det ena ger det andra, barnet hamnar i en ond cirkel. Piltz-Maliks och Sjögren Olsson (1998) tar upp att barn med koncentrationssvårigheter inte alltid är oroliga och utagerande utan att de även kan vara passiva. Varför lägger litteraturen fokus på de barn som är utagerande och så lite på de barn som är passiva? I studien var det bara en pedagog som tog upp det passiva beteendet. Vad beror det på? Kan det bero på vårt val av intervjufrågor eller kan det vara så att de passiva barnen inte uppmärksammas? Kanske vi hade fått fram andra tankar och uppfattningar från pedagogerna om vi hade ställt en särskild fråga om de passiva barnen.

Gillberg och Ekman (1997) menar att ett barn med koncentrationssvårigheter ofta har svårt med det sociala samspelet och att de kan behöva träna på detta. Piltz-Maliks och Sjögren Olsson (1998) säger även de att barnet kan ha svårt att förstå de sociala koderna. Denna uppfattning visade sig också i studien, även om det inte framkommer i intervjuerna om svårigheterna som pedagogerna tar upp beror på den omgivande miljön eller på neurologiska faktorer, antagligen för att vi inte frågade om detta. Intervjupersonerna hade uppfattningar om att barnet kan ha svårigheter med sociala regler och samspel vilket medför att de ibland har

svårt med relationer till kompisar och vuxna. Resultatet visar också att det är i samlingar och större grupper som det kan vara särskilt jobbigt för barn med koncentrationssvårigheter. Om vi ser det utifrån Bronfenbrenners teorier, Brodin och Lindstrands (2004) tolkning av dessa, kan det även vara så att om ett barn har skolproblem kan problemet ha sitt ursprung i många olika delar av barnets livsvärld. En av pedagogerna uttrycker att det är mycket barn i grupperna och mycket som händer runt omkring barnet. Asmervik och Ogden m.fl. (2001) anser att samspelet med ett barn som har koncentrationssvårigheter kan vara svårt både för kamrater och för pedagoger. Pedagogerna upplever att de andra barnen ibland inte orkar med ett barn som har koncentrationssvårigheter, eftersom det är så aktivt. Asmervik och Ogden m.fl.(2001) säger att det kan bero på att ett barn med dessa svårigheter lätt skapar en irritation och därför blir avvisade av sina kamrater.

Kadesjö (2001) anser att övergångar och även avbrott är situationer som kan skapa oro och problem för barn med koncentrationssvårigheter. Kanske kan det bero på att det är svårt att skapa struktur i sådana situationer. Matsalssituationen är en situation som kan upplevas som jobbig eftersom det kan vara stökigt och för att barnet ibland behöver gå iväg för att hämta sin mat. Måltiderna kräver en noggrann förberedelse för att det skall bli en positiv stund för alla barnen. Anledningen är enligt honom densamma som pedagogerna nämnde, att det är många barn samlade samtidigt på en liten plats. Vi författare håller med de intervjuade pedagogerna och Kadesjö om att matsalssituationen kan vara jobbig, men en sådan situation kan vara jobbig för alla barn. Om vi hade undersökt situationer som generellt kan vara jobbiga för barn tror vi att matsalssituationen hade varit en sådan situation.

Det kan, enligt en av pedagogerna, vara svårt att på ett litet barn se tecken på koncentrationssvårigheter. En pedagog hade uppfattningen att det kan bli lättare att uppfatta svårigheterna när barnet är i tre till fyra års ålder. Detta kan vi författare delvis hålla med om eftersom vi anser att barnen vid låg ålder är lika i sitt beteende. Med det menar vi att små barn ofta är upptäckande, väldigt aktiva och springer från den ena saken till den andra. Skillnaderna på barnens koncentrationsförmåga är enligt oss i denna ålder kanske inte lika stor som när de kommer i fyra till fem års ålder. Samtidigt kan det vara svårt att generellt säga så om barn som är mellan ett och tre år eftersom vi författare tror att det förekommer variationer i beteendet även i den åldern. I litteraturen hänvisas svårigheterna inte till någon preciserad ålder utan den nämner förskola och skola. När vi studerade litteraturen fick vi inte uppfattningen av att det forskats så mycket om riktigt små barn, ett till tre år, utan att det rör

sig om barn från cirka fyra år och uppåt. Finns det litteratur om små barn? Om inte, beror det i så fall på att eventuella svårigheter är svårare att upptäcka i den åldern?

4.3 Pedagogrollen och uppdraget

4.3.1 Arbetsätt i fokus

Arbetsätt och arbetsformer anpassas inte alltid enligt Ahlberg (2001) till varje enskilt barns lärande trots att både Lpo94 (1998) och Lpfö98 (1998) tar upp vikten av att verksamheterna skall förmedla människors lika värde och skall anpassas till varje barns behov och förutsättningar. Det framkom av studien att det är viktigt att kunna anpassa verksamheten för barn med koncentrationssvårigheter och att man som pedagog försöker ge det extra stöd som barnen eventuellt behöver. Varför sker då inte alltid denna anpassning? Kan det vara bristen på personal och extra resurser som gör det omöjligt för pedagogerna att räkna till och att kunna tillgodose varje enskilt barns behov?

Studien visar att många av pedagogerna upplever att barngrupperna är för stora och att det kan påverka barn med koncentrationssvårigheter negativt. Denna uppfattning finner vi även i litteraturen där Brodin och Lindstrand (2004) hävdar att stora barngrupper och nedskärningar kan vara en bidragande orsak till att situationen som helhet i skolan blir ohållbar. En uppfattning som även framkom under intervjuerna var att mer personal och mindre barngrupper inte automatiskt gör att det blir bättre arbetsklimat. Vi tror att detta kanske kan stämma, men vi har inte hittat någon litteratur som tagit upp detta perspektiv. Vad kan det bero på? Kanske finns det för lite forskning om huruvida detta stämmer eller ej. Vi har diskuterat detta och tror att stora barngrupper kan medföra att barn med koncentrationssvårigheter kan få svårare att fungera i gruppen, men att det även kan påverka barn utan koncentrationssvårigheter negativt. I studien framkom det att det var viktigt att satsa på en lugn miljö för att försöka underlätta för barnet. Arbetslaget ansvarar enligt Lpfö 98 (1998) för varje barns behov, vilket innebär att behoven skall bli tillgodosedda och respekterade. Ett sätt kan enligt intervjupersonerna vara att dela barngruppen i mindre grupper och på detta sätt skapa en lugnare miljö. Men hur ser det ut i verksamheterna? Finns det möjlighet att dela grupperna med den personaltäthet som råder idag? Det verkar vara en bra idé och på en del arbetsplatser fungerar det säkert, men långt ifrån på alla ställen.

4.3.2 Förhållningssätt i fokus

Intervjusvaren visar att det var av vikt att ge positiv förstärkning till barnen. Det ansågs viktigt både för barnen och för pedagogen att fokus låg på det positiva, att pedagogen inte stirrar sig blind på det som barnen eventuellt inte kan. Enligt Lpo94 (1998) har varje elev i skolan rätt att utvecklas och känna växandets glädje. Detta är en uppfattning som även Kadesjö (2001) delar. Han menar att det som pedagog ibland kan vara svårt att förmedla det positiva till ett barn som ständigt gör pedagogen besviken, men det är viktigt att barnet blir bekräftat och förstår att det duger ändå. Om man skall fokusera på det positiva varför är det ingen litteratur som tar upp vad som är positivt med barn som har koncentrationssvårigheter? Det fokuseras mycket på vad barnet har för svårigheter och emellanåt får vi en känsla av att det inte finns så mycket positivt med barnets beteende. Ingen av pedagogerna tar upp positiva saker med barn som har koncentrationssvårigheter. Kanske kan det bero på vårt val av intervjufrågor och vårt sätt att ställa dem. Det visade sig också finnas en uppfattning om att det är viktigt att utgå från barnet i sin planering och att kunna göra upp mål som gör att barnet kan känna att det lyckas. I Lpfö98 (1998) och Lpo94 (1998) står det att fokus skall ligga på välbefinnande och trygghet hos varje enskilt barn. Barnets utveckling och lärande skall även ingå i detta fokus. Det verkar som att pedagogerna i vår studie har sitt uppdrag i åtanke i sin planering och i sitt arbete med barnen trots att de, som vi tidigare skrivit, säger att de inte använder sig av några särskilda metoder i arbetet med barn som har koncentrationssvårigheter.

Studien visar att struktur och tydliga direktiv är något som ett barn med koncentrationssvårigheter behöver. När det gäller tydliga direktiv kan man som pedagog ibland behöva förklara en uppgift en extra gång för att förstärka och tydliggöra olika direktiv. Det framkom att struktur anses vara en viktig del i barnets vardag och att man som pedagog bör ha det med sig i sitt arbete. Gillberg och Ekman (1997) och även Kadesjö (2001) skriver att struktur kan vara en förutsättning för att barn med dessa svårigheter skall kunna koncentrera sig och kunna fungera som andra barn. Samtidigt poängteras i resultatet att struktur inte bara är bra för barn med koncentrationssvårigheter, utan det är något som är bra för alla barn. Detta håller vi författare också med om eftersom struktur enligt oss skapar en trygghet, vilket alla barn är i behov av.

4.4 Sammanfattande slutsatser

Vi upplever att vi i vår studie har fått fram svar på vår problemformulering och även uppnått syftet med studien eftersom syftet var att undersöka hur pedagogerna upplever att de kan påverka ett barn med koncentrationssvårigheter genom sitt arbets- och förhållningssätt. Överlag anser pedagogerna att de kan påverka barn med koncentrationssvårigheter genom sitt arbets- och förhållningssätt däremot varierar deras val av arbets- och förhållningssätt. Dock ansåg flertalet att en lugn miljö med struktur och gränser var grundläggande för arbetet. Studien visar också att resultatet sammanfaller väl med vad litteraturen säger. Även om vår studie inte gett så mycket ny kunskap känner vi att vi ändå har lärt oss mycket som kommer att få konsekvenser för vår yrkesroll. Vi tror att vi nu är bättre rustade, än innan vi genomförde vår studie, att möta barn med koncentrationssvårigheter. Hade svaren däremot skilt sig avsevärt från litteraturen och forskning tror vi att detta hade fått allvarliga konsekvenser för de barn med koncentrationssvårigheter som våra intervjupersoner möter eftersom vi då tror att barnen inte hade fått det bemötande som deras behov kräver.

4.5 Studiens kvaliteter och svagheter

Eftersom endast sex pedagoger ingår i denna studie kan ingen generalisering göras till andra pedagoger med samma yrkestillhörighet. Detta var inte heller studiens syfte. Resultat och slutsatser stämmer till stora delar överens med vad litteratur och annan forskning säger. Detta ger enligt Denscombe (2000) ett visst mått på studiens giltighet. Vad gäller antalet intervjuer var vår ambition att komplettera med ytterligare intervjuer om vårt material visade sig vara otillräckligt. Redan efter fyra intervjuer kunde vi urskilja ett visst mönster i intervju svaren. Därför stannade antalet intervjuer vid sex. Vi hade ambitionen att hitta intervjupersoner med olika nationalitet och kön vilket vi inte lyckades med. Det är inte säkert att den mättnaden som uppstod hade kommit lika fort om vi hade lyckats få en större bredd på intervjuunderlaget. Vi är inte säkra på att vi hade fått samma resultat om de intervjuade pedagogerna inte hade fått frågorna i förväg. Vi tror att svaren då hade blivit mer spontana och inte så väl genomtänkta som vi kände att de blev. Hade vi gjort observationer istället för intervjuer kanske resultatet även då hade blivit annorlunda. Då hade det kanske framkommit saker som de intervjuade pedagogerna inte tänker på att de gör i arbetet med barn som har koncentrationssvårigheter.

Vår förhoppning med denna studie är att det skall väckas nya tankar hos läsaren om betydelsen av pedagogens arbets- och förhållningssätt gentemot ett barn med koncentrationssvårigheter.

4.6 Förslag på fortsatt forskning

En uppfattning som även kom fram under intervjuerna var den att mer personal och mindre barngrupper inte automatiskt gör att det blir bättre arbetsklimat. Kanske kan detta stämma. Detta är en fråga som vi författare finner intressant och som vi gärna hade sett forskning om.

5 Sammanfattning

Skolans styrdokument, Lpo94 (1998) och Lpfö98 (1998) talar idag om vilka skyldigheter förskolan och skolan har gentemot barn i behov av särskilt stöd. De båda pedagogiska verksamheterna skall förmedla människors lika värde och skall anpassas till varje barns behov och förutsättningar. Syftet med vår uppsats är att genom intervjuer med pedagoger få fram hur de tänker kring sitt didaktiska och pedagogiska arbets- och förhållningssätt gentemot ett barn med koncentrationssvårigheter.

I litteraturen tas relationen mellan individ och miljö upp. Bronfenbrenners utvecklingsekologiska modell beskriver ett nätverk av olika system och nivåer runt individen som kan påverka den enskildes förutsättningar genom förändringar i miljön (Brodin och Lindstrand, 2004). Litteraturen i studien beskriver skilda uppfattningar om bakomliggande orsaker till att ett barn har koncentrationssvårigheter. Här lyfts olika perspektiv fram, så som det biologiska och genetiska arvet uppväxtmiljöns betydelse och samhällets påverkan, vilket även inkluderar den skolmiljö barnet vistas i. Här beskrivs även olika åsikter om vad som kan orsaka att ett barn får koncentrationssvårigheter. Litteraturen visar även på viktiga faktorer i pedagogens arbets- och förhållningssätt som kan underlätta vardagen för både barn och pedagog.

Studien omfattar intervjuer med sex pedagoger som arbetar i förskola och skola. Genom sin yrkestillhörighet och sin syn på sitt arbets- och förhållningssätt kan intervjupersonerna direkt eller indirekt påverka barnets utvecklingsmöjligheter och skolsituation. Den kvalitativa intervjun användes i studien för att få fram material om skillnader och likheter i pedagogernas uppfattningar. Vi utgick från färdiga grundfrågor som skickades till intervjupersonerna ett par dagar före intervjutillfället. Bandspelare användes vid samtliga intervjuer för att intervjuerna skulle bli fullständigt dokumenterade. Vi tycker även att bandspelaren underlättade på så vis att vi kunde fokusera mer på innehållet i intervjun, till exempel genom att ställa följdfrågor och att utveckla svar. I analysen av resultatet var vår ambition att kunna se skillnader och likheter i pedagogernas utsagor. Samtidigt har även vetskapen om vår egen förståelse och eventuell påverkan funnits med.

Studien visar att pedagogerna är medvetna om sitt arbets- och förhållningssätts betydelse för barn med koncentrationssvårigheter. Det framkommer att en lugn miljö med struktur är en av

de viktigaste sakerna att tänka på i arbetet med barn som har koncentrationssvårigheter. Svåra situationer under en dag visade sig vara situationer där det är mycket barn inblandade och där det kan vara svårt att hitta en struktur, så som exempelvis vid övergångar. Det sociala samspelet där många gånger dolda regler finns är även det en situation där svårigheter lätt uppstår. Det visar sig även att pedagogerna efterlyser mer utbildning och ett nätverk som ger kunskap om hur man på bästa sätt bemöter ett barn med dessa svårigheter.

Referenslista

- Ahlberg, A. (1999:08) *På spaning efter en skola för alla*. Göteborg: Institutionen för pedagogik och didaktik, Göteborgs universitet.
- Ahlberg, A. (2001) *Lärande och delaktighet*. Lund: Studentlitteratur.
- Alexandersson, M. (1994) i Starrin & Svensson (red). *Kvalitativ metod och vetenskapsteori*. Lund: Studentlitteratur.
- Asmervik, S. Ogden, T. & Rygvold, A-L. (2001) *Barn med behov av särskilt stöd*. Lund: Studentlitteratur.
- Atterström, H. & Persson, R. (2000) *Brister eller olikheter?* Lund: Studentlitteratur.
- Brodin, J. & Lindstrand, P. (2004) *Perspektiv på en skola för alla*. Lund: Studentlitteratur.
- Cederblad, M. (2001) *Barn- och ungdomspsykiatri*. Stockholm: Liber.
- Denscombe, M. (2000) *Forskningshandboken - för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. Lund: Studentlitteratur.
- Gunnarsson, B. (1999) *Lärandets ekologi: villkor för elevers utveckling*. Lund: Studentlitteratur.
- Hellström, A. (1993) *Ungar är olika. Hur kan förskolan hjälpa barn med svårigheter?* Stockholm: Liber AB.
- Kadesjö, B. (2001) *Barn med koncentrationssvårigheter*. Stockholm: Liber AB.
- Kinge, E. (2000) *Empati hos vuxna som möter barn med särskilda behov*. Lund: Studentlitteratur.
- Kvale, S. (1997) *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Kärve, E. (2000) *Hjärnspöken, DAMP och hotet mot folkhälsan*. Eslöv: Östlings bokförlag symposion.
- Maltèn, A. (1991) *Specialpedagogiken och arbetslaget*. Malmö: Gleerup.
- Patel, R. & Davidsson, B. (2003) *Forskningsmetodikens grunder, att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. Lund: Studentlitteratur.
- Piltz-Maliks, K. & Sjögren Olsson, E. (1998) *Vem vill leka med mig? Stora barngrupper och barn i behov av särskilt stöd*. Stockholm: Resursförvaltningen för skola och socialtjänst (FoU-rapport 1998:1).
- SFS 1985:1100:1997:1212. *Skollagen*. Stockholm: Allmänna förlaget.
- Sjödén, K. G. (2000) *En liten bok om barn med koncentrationssvårigheter och deras särskilda problem*. Luleå: Länstryckeriet, Luleå.

Starrin, B & Svensson, P-G. (1994) *Kvalitativ metod och vetenskapsteori*. Lund: Studentlitteratur.

Trost, J. (2005) *Kvalitativa intervjuer*. Lund: Studentlitteratur.

Utbildningsdepartementet. (1998) *Läroplan för förskolan*. Stockholm: Fritzes

Utbildningsdepartementet. (1998) *Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet*. Stockholm: Fritzes

Vetenskapsrådet. (2002) *Forskningsetiska principer*. Stockholm: Vetenskapsrådet.

Artiklar

Gillberg, C. & Ekman, S. (1997) *Skolan knäcker 120 000 barn*. Dagens Nyheter 20 mars 1997.

Presentation av de intervjuade pedagogerna

Intervjuperson M

M har jobbat inom verksamheten i 27 år. Hon har arbetat på småbarnsavdelning med barn mellan 1-3 år, syskonavdelning med barn mellan 4-5 år, ren 6 årsgrupp vilket är det som man förr kallade lekisgrupp och hon har även arbetat som föreståndare på en förskola. I dagsläget arbetar M i en syskongrupp.

Intervjuperson A

A har jobbat inom verksamheten i 20 år. Hon har arbetat både på småbarnsavdelning med barn mellan 1-3 år den mesta av sin yrkesverksamma tid men hon har även arbetat en kortare tid på syskonavdelning med barn mellan 4-5 år. I dagsläget arbetar A i en småbarnsgrupp.

Intervjuperson G

G har jobbat inom verksamheten i 20 år. Hon har arbetat i förskolan med alla åldrar, på lekis och i förskoleklass vilket hon även gör i dagsläget.

Intervjuperson K

K har jobbat inom verksamheten i 35 år. Hon började som barnskötare och har sedan utbildat sig till förskollärare. Hon har arbetat med barn i åldrarna 0-12 år och har arbetat som dagmamma, på förskola, lekis och fritids. Idag arbetar hon i en förskoleklass.

Intervjuperson Ma

Ma har arbetat inom verksamheten sen hösten 2000. Hon har arbetat med barn i åldrarna 1-12 år och arbetar för nuvarande på fritids, men även i skolan och i förskoleklass.

Intervjuperson U

U har jobbat inom verksamheten i 6 år. Hon har arbetat på småbarnsavdelning med barn mellan 1-3 år, på fritids och i förskoleklass. I nuläget arbetar hon på en barngrupp med barn som är mellan fyra och fem år.

Intervjufrågor

Hur länge har du arbetat som förskollärare?

Med vilka åldersgrupper har du arbetat?

Hur kan du se eller misstänka att det är ett barn med koncentrationssvårigheter?

Vad tror du att det kan finnas för bakomliggande faktorer till att ett barn har koncentrationssvårigheter?

Påverkar bakgrundsfaktorerna dig till hur du arbetar och förhåller dig till barnet?

Hur uppfattar du att du kan påverka ett barn med koncentrationssvårigheter genom ditt arbets- och förhållningssätt?

Upplever du att det finns några yttre faktorer som påverkar ditt val av arbets- och förhållningssätt?

I vilka situationer uppfattar du att dessa barn har svårigheter?

Finns det något i ditt förhållnings- och arbetssätt med barn med koncentrationssvårigheter som du uppfattar som särskilt viktigt?